

sig på Mørchs papirer og derfor især samler sig om hans indsats, rummer den også meget om E-tjeneste mere alment. Dette er dog især dels, hvad der er skrevet om forholdene i andre lande, dels Christmas-Møllers ræsonnementer og formodninger om danske forhold. Det, der stilles op som et af målene, at vise E-tjenestens eller dens virksomheds indflydelse på den almindelige sikkerhedspolitik, bliver dog ikke nået bortset fra enkelte konkrete og mindre elementer; her tier kilderne, eller også er der i Danmark ikke tale om nogen egentlig påvirkning. Uanset dette står dog fast, at bogen er væsentlig for de nærmeste efterkrigsår.

Vagn Dybdahl

Flemming Mikkelsen: *Radikaliseringen af de offentlige ansatte i Danmark*. (SFAH skriftserie nr. 31). (Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie, 1994). 202 s., 195 kr.

Et af de mest tydelige træk ved efterkrigstidens arbejdsmarked i Skandinavien er den voldsomme vækst i antallet af offentlige ansatte. Næsten lige så tydelig i de seneste årtier er den stadigt voksende både politiske og fagpolitiske radikaliseringsproces blandt netop den gruppe, der tidligere var kendt for en loyal, næsten konservativ embedsmandsånd. Denne sidstnævnte udvikling i Danmark er emnet for Flemming Mikkelsens bog, der i følge forfatteren behandler et spørgsmål, som opstod i forbindelse med arbejdet med hans disputats *Arbejdskonflikter i Skandinavien 1848-1980* (1992). Som vanligt for Mikkelsens statsvidenskabelige og sociologiske afhandlinger er der solid statistisk dokumentation bag de resultater, han fremlægger.

Velfærdsstatens opbygning var igangsætterten bag den beskrevne udvik-

ling. Det stigende antal offentligt ansatte forandrede naturligvis disses interesser og ikke mindst deres mulighed for at realisere de fagpolitiske mål. Men udgangspunktet var, at de offentligt ansatte i bund og grund ikke var accepteret som selvstændige aktører på arbejdsmarkedet. Hverken af arbejdsgiverne eller af de øvrige lønmodtagere. Kampen for at tilkæmpe sig status på lige fod med det øvrige arbejdsmarked stod derfor øverst på listen. Midlet til at nå dette mål var en radikaliseringsproces af kommunikationsmetoderne ved at anvende strejker, arbejd-efter-reglerne-aktioner og andre traditionelle arbejdsmarkedspolitiske tiltag.

I bogen benyttes postarbejdere, EDB-folk, lærere og hospitalsarbejdere som *casestudies*. Disse områder har været mere markante i radikaliseringsprocessen end gennemsnitligt blandt offentligt ansatte og kan således ikke bruges som repræsentative i enhver henseende, men i kraft af at tydeliggøre nogle tendenser er det muligt for Mikkelsen herigennem at af- og bekræfte nogle hypoteser, han har stillet. Interessant er det ikke mindst, at en såkaldt »proletariserings-teste« – at radikaliseringsprocessen skulle skyldes forringelse af arbejdsforholdene og tab af kontrol med arbejdsprocessen – kan dementeres.

Mikkelsen finder snarere, at de historiske, politiske og organisatoriske forklaringer og herunder ikke mindst den stigende organisering giver svarene. Det almindelige opbrud i normer og autoritetsopfattelser, ungdomsoprøret samt fra ca. 1970 den stigende tendens til, at almindelige mennesker var aktive i selvforvaltende græsrodsbevægelser, gjorde også, at overhovedet *tanken* om, at offentligt ansatte aktionerede fagpolitisk, slog igennem.

Fra starten af 1980'erne falder konfliktaktiviteten blandt offentligt ansatte, hvilket Mikkelsen ser som et tegn på, at

de omsider anså sig som en del af det institutionelle arbejdsmarkedssystem. Missionen var – så at sige – lykkedes. Foreløbigt, om ikke andet.

Bogen anskueliggør på fin vis, hvordan arbejdsmarkedet, klassestrukturen og dermed også den samlede politiske proces ikke længere er slet så simpel

som i det klassiske industrisamfund. På den anden side synes verden endnu heller ikke at være blevet så postmoderne, at den nye middelklasse – de offentligt ansatte – ikke brugte i brund og grund ganske traditionelle arbejdsmarkeds-kampmetoder.

Niels Wiium Olesen

REGIONAL- OG LOKALHISTORIE

Marie Bach, Ole Degn, Poul Strømstad: *Denmark. Køge 1500-1950*. (Scandinavian Atlas of Historic Towns, 7). (Odense Universitetsforlag, 1993). 106 s., 31 kort.

Køge fremstår ikke kun som en af Danmarks velbevarede ældre byer, men også som en af de virkelig velbelyste. Den fik sin byhistorie i to bind 1985-88, og dens middelalderlige udvikling var emnet for et bind i projektet »Middelalderbyen«. Hertil kan nu føjes et kortværk som følge af, at byen blev udvalgt til at være en af de fem danske byer, der dækkes af *Scandinavian Atlas of Historic Towns*. Som det vil være fremgået af omtaler af de tidligere udkomne bind om Ribe og Stege, ønsker man med serien dels at præsentere det foreliggende kortmateriale, dels på grundlag af kildestudier og kartografisk fremstilling at afdække ændringer i topografi og befolkning i tiden efter ca. 1500.

Som grundkort for kartografien er anvendt matrikelkortet fra 1863; men i øvrigt er der i atlasset reproduceret adskillige ældre kort, der dokumenterer Køges ældre topografi. Mest usædvanligt blandt dem er Erik Dahlbergs detaljerede kort over byen før (1659) og efter (1660) svenskernes befæstningsarbejder. Det fremgår tydeligt, hvordan omfattende fæstningsanlæg med vold, grav

og 11 bastioner greb gennemgribende ind i byens form. Fra dansk side havde man imidlertid ikke behov for en fæstningsstad i Køge Bugt, så hele anlægget sløjfedes allerede 1661 af Frederik III.

I tekstdelen gennemgår forfatterne byens beliggenhed, byplan, befolkningsudvikling, erhvervstopografi og socialtopografi. For at forstå Køges fysiske udvikling må der trækkes linjer tilbage til middelalderen. De senere års arkæologiske undersøgelser har støttet Hugo Matthiessens gamle tese om, at byen er anlagt efter en pommersk inspireret plan omkring 1280. Da fastlagdes åbenbart de grundstrukturer, der kan følges op til vore dage. Den vigtigste konstant blev det vældige torv, hvorom et flertal af byens rige købmænd ifølge den udarbejdede socialtopografi boede så sent som 1950. Her havde købmændene deres kramboder, stald- og lagerbygninger, hvorfra de udvekslede varer med skibe i havnen og tilrejsende landboer fra oplandet. Først i 1950 kunne det spores, at de velhavende handlende begyndte at flytte til de nyere villakvarterer i byens udkant. Men på dette tidspunkt var de heller ikke mere talmæssigt dominerende blandt byens øvre lag. Fra at have udgjort 10% af byens befolkning i 1600-tallets første halvdel faldt købmændenes andel i de følgende tre århundreder til kun 5%. I 1950 havde nye medlemmer